

Karolina Wanda OLSZOWSKA 

Uniwersytet Jagielloński

karolinawanda.olszowska@uj.edu.pl

ROLA PIERWSZEJ DAMY EMINE ERDOĞAN W KSZTAŁTOWANIU TURECKIEJ POLITYKI ZAGRANICZNEJ WZGLĘDEM PAŃSTW AFRYKAŃSKICH

ABSTRACT The Role of First Lady Emine Erdoğan in Shaping Turkish Foreign Policy
Toward African Countries

Emine Erdoğan has held the position of First Lady since 2014 and has been involved socially in supporting Turkish policy directions set by her husband. Since the beginning of the Justice and Development Party government (2002), co-operation with countries on the African continent has been high on her list of goals. As first lady, Emine has been involved in projects to support women and children in Africa. She has written a book about her travels to the continent. Still, she chairs the African House of Culture Association in Ankara or organizes events for the spouses of world leaders to showcase the diversity of African countries and highlight Turkish support for them. The text aims to examine Emine Erdoğan's involvement in Turkish policy toward African Countries and answer whether this involvement goes beyond representational and ceremonial functions.

Keywords: Türkiye, Africa, Emine Erdoğan, First Lady, soft power

Słowa kluczowe: Turcja, Afryka, Emine Erdoğan, pierwsza dama, *soft power*

Rola pierwszej damy formalnie nie jest związana z żadnymi kompetencjami politycznymi ani uprawnieniami. Tradycyjnie pełni ona funkcje reprezentacyjne i ceremonialne, towarzysząc mężowi podczas oficjalnych wizyt i przyjęć dyplomatycznych¹. Działa również na rzecz inicjatyw dobroczynnych i społecznych, obejmuje patronatem wydarzenia kulturalne i naukowe, a także pomaga kształtować publiczny wizerunek męża. Emine Erdoğan, żona 12. prezydenta Republiki Turcji Recepta Tayyipa Erdoğan, także pełni te funkcje. Niemniej jednak jej zaangażowanie obejmuje coraz szersze pole działalności. Nie tylko towarzyszy mężowi, lecz także aktywnie promuje kulturę turecką, spotyka się z małżonkami głów państw, a także inicjuje projekty wspierające turecką *soft power* i kierunek polityki realizowany przez jej męża. Celem tego artykułu jest analiza aktywności Emine Erdoğan w kontekście polityki Turcji wobec krajów afrykańskich. Autorka stawia tezę, że rola Emine Erdoğan jako pierwszej damy wykracza poza tradycyjne funkcje reprezentacyjne i ceremonialne, przyczyniając się do kształtowania polityki zagranicznej Turcji względem Afryki poprzez promocję tureckiej *soft power*, inicjatywy społeczne oraz działania wizerunkowe.

SYLWETKA EMINE ERDOĞAN

Emine Erdoğan, pełniąca od 2014 r. funkcję pierwszej damy, angażuje się w życie publiczne, wspierając projekty zgodne z linią polityczną władz tureckich. Choć pozostaje w cieniu męża, jej działalność zasługuje na bliższe przyjrzenie się. Emine Erdoğan urodziła się w Stambule. W niektórych źródłach pojawia się informacja o jej potencjalnych korzeniach arabskich lub kurdyjskich, jednak nie zostało to oficjalnie potwierdzone. Nie ukończyła szkoły średniej, choć w jej biogramie na stronie Pałacu Prezydenckiego jedynie zaznaczono, że uczęszczała do szkoły, bez podania szczegółów dotyczących ukończenia edukacji². Co ciekawe, według TRT Haber była dobrą uczennicą i porzuciła szkołę z własnej woli. Aktywnie angażowała się społecznie, a według niektórych źródeł współtworzyła Związek Kobiet Idealistek (*İdealist Kadınlar Birliği*), a nawet była jego wiceprzewodniczącą. Niewiele wiadomo o tej organizacji. Skupiała ona kobiety pragnące działać publicznie, a jednocześnie zachowujące konserwatywne wartości religijne. Przewodniczącą organizacji była pisarka Şule Yüksel Şenler, której działalność budziła kontrowersje. Niektórzy uważają, że miała ona antyfeministyczne poglądy i propagowała islamistyczny styl życia, inni zaś, że walczyła o prawa konserwatywnych muzułmanek jako pierwsza dziennikarka okresu Republiki, nosząc chustę w miejscach publicznych³.

¹ T. Orłowski, *Protokół dyplomatyczny. Ceremoniał i etykieta*, Warszawa 2010, s. 338.

² *Presidency of The Republic of Türkiye*, T.C. Cumhurbaşkanlığı, [online] <https://www.tccb.gov.tr/en/emineerdogan/biography/>, 30 IX 2024.

³ M.M. Çelik, *Zulümle Mücadeleyi Cinsiyet Değil, Şahsiyet Meselesine Dönüştüren Yazar: Şule Yüksel Şenler*, „Independent Türkçe” 2020, 28 VIII, [online] <https://www.indyuturk.com/node/234901/k%C3%B-Clt%C3%B Cr/zul%C3%BCmle-m%C3%BCadeleyi-cinsiyet-de%C4%9Fil-%C5%9Fahsiyet-meselesine-d%C3%B6n%C3%BCst%C5%9Fren-yazar-%C5%9Fule>, 30 IX 2014.

Emine i Recep Tayyip Erdoğan pobrali się w 1978 r. Emine wspierała męża na każdym etapie jego kariery politycznej. Gdy był burmistrzem Stambułu, zaangażowała się w inicjatywy społeczne, takie jak organizacja kolacji iftarowej podczas Ramadanu (miesiąca postu), na której gromadzili się mieszkańcy miasta o różnym statusie społecznym. Projekt ten był skierowany głównie do mniej zamożnych obywateli i przyczynił się do popularności Partii Sprawiedliwości i Rozwoju (*Adalet ve Kalkınma Partisi*, AKP) w tej grupie społecznej⁴.

Jako żona premiera, a później prezydenta Emine Erdoğan wspierała projekty związane z poprawą sytuacji kobiet i dzieci, co jest typowym zakresem działalności pierwszych dam. W 2005 r. założyła Centrum Edukacji i Rozwoju Społecznego (*Toplumsal Gelişim Merkezi Eğitim ve Sosyal Dayanışma Derneği*), które wdrażało projekty edukacyjne skierowane do kobiet i dzieci. Jej zaangażowanie nie ograniczało się jednak wyłącznie do spraw wewnętrznych; swoimi działaniami wspierała także politykę męża, którego celem było umacnianie pozycji Turcji jako regionalnego mocarstwa. W 2009 r. podczas pierwszej wojny w Strefie Gazy zaprosiła do Turcji żony przywódców zaangażowanych w działania dyplomatyczne na rzecz zakończenia konfliktu i wraz z nimi wezwała do zakończenia wojny. Była zaangażowana w kwestie pomocy Palestyńczykom podczas wszystkich eskalacji, ale najbardziej jest to widoczne od rozpoczęcia nowego konfliktu w 2023 r. W listopadzie 2023 r. Emine Erdoğan przewodniczyła szczytowi „Jedno Serce dla Palestyny”, na którym zgromadzili się małżonkowie światowych przywódców. Przedstawicielki m.in. Turcji, Konga, Bangladeszu, Libanu, Zjednoczonych Emiratów Arabskich, Turkmenistanu, Kataru, Bośni i Hercegowiny, Pakistanu, Egiptu, Malezji, Uzbekistanu i Libii podpisały memorandum wzywające światowych przywódców do zakończenia konfliktu w Strefie Gazy⁵. Pierwsza dama angażuje się również w projekty związane z Afryką, jednak tym działaniom poświęcony zostanie osobny rozdział.

INTERESY TURECKIE W AFRYCE

Zaangażowanie Turcji na kontynencie afrykańskim znacznie wzrosło od początku XXI w., co zbiega się z dojściem do władzy Partii Sprawiedliwości i Rozwoju w 2002 r. W tym czasie zwiększono nakłady finansowe na działalność Turcji w Afryce – z początkowych 100 mln USD do imponujących 6,5 mld USD. Inwestycje te zostały skierowane na rozbudowę sieci dyplomatycznej, czego efektem jest obecność ambasad Turcji w 44 państwach afrykańskich oraz 22 biur Tureckiej Agencji Współpracy i Koordynacji (*Türk İşbirliği ve Koordinasyon İdaresi Başkanlığı*, TİKA) na kontynencie⁶. Zaangażowanie to nie ogranicza się jednak do kontaktów dyplomatycznych; obejmuje również

⁴ *Presidency of The Republic...*

⁵ *Turkish First Lady Advances Action Plans after 'One Heart for Palestine' Summit*, Anadolu Ajansı, 5 XII 2023, [online] <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/turkish-first-lady-advances-action-plans-after-one-heart-for-palestine-summit/3073762>, 30 IX 2024.

⁶ *Türkiye-Africa Relations*, Ministry of Foreign Affairs Republic of Türkiye, [online] <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-africa-relations.en.mfa>, 30 IX 2024.

pomoc rozwojową, edukację oraz wsparcie humanitarne. Na terenie Afryki oprócz biur TİKA działają także: Dyrekcja do spraw Religii (*Diyanet İşleri Başkanlığı*), Międzynarodowa Organizacja Kultury Tureckiej (*Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı*, TÜRK-SOY), Instytut Yunusa Emre (*Yunus Emre Enstitüsü*), Prezydium do spraw Turków za Granicą i Wspólnot Pokrewnych (*Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı*, YTB), Prezydencja do spraw Zarządzania Kryzysowego i Kryzysowego (*Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı*, AFAD) oraz Fundacja Maarif, która po 2016 r. przejęła szkoły związane z ruchem Gülena.

Turcja zdobyła zaufanie licznych afrykańskich partnerów, czego wyrazem jest coraz większe zaangażowanie w różne sektory. Fundacja Maarif prowadzi obecnie 175 szkół w 26 krajach Afryki. Corocznie przyznawane są stypendia na naukę w Turcji – zarówno krótkoterminowe, językowe kursy organizowane przez Instytut Yunus Emre, jak i dłuższe, obejmujące studia wyższe. Turecka agencja prasowa Anadolu Ajansı ma swoje biuro w Addis Abebie oraz korespondentów w Senegalu, Kenii, Republice Południowej Afryki, Sudanie i Nigerii, oferując także szkolenia dla afrykańskich dziennikarzy. NTR TV, pierwszy turecki kanał telewizyjny nadawany w Afryce, dostępny w 49 krajach, nadaje treści w języku tureckim, obejmujące różne tematy, od gospodarki po kreskówki dla dzieci⁷. Turecka telewizja publiczna (*Türkiye Radyo Televizyon Kurum*, TRT) również nadaje programy skierowane do odbiorców w Afryce w językach angielskim, francuskim, suahili i hausa. Tureckie linie lotnicze (*Türk Hava Yolları*) obsługują 61 destynacji w 40 krajach afrykańskich, co czyni je kluczowym graczem w lotniczym ruchu międzykontynentalnym⁸. Te różnorodne formy współpracy świadczą o rosnącej obecności Turcji, która angażuje się w nowe sektory i rozwija swoje wpływy na kontynencie.

Równie istotnym aspektem tureckiego zaangażowania jest budowanie odpowiedniej narracji na arenie międzynarodowej, zwłaszcza w kontekście afrykańskim. Prezydent Recep Tayyip Erdoğan często podkreśla znaczenie Afryki dla światowej równowagi i sprawiedliwości społecznej. Podczas szczytu Turcja–Afryka w 2021 r. w Stambule prezydent skrytykował układ sił w Radzie Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, podkreślając, że kontynent afrykański, który zamieszkuje ok. jedna szósta światowej populacji, nie ma swojej reprezentacji w tym organie⁹. Turcja stara się w ten sposób zbudować wizerunek alternatywy dla zachodnich mocarstw, których polityka kolonialna jest wciąż żywa w pamięci afrykańskich społeczeństw. Prezydent Erdoğan przedstawia Turcję jako niezależnego partnera, który z szacunkiem podchodzi do afrykańskiej suwerenności i wartości kulturowych, co stanowi istotny element tureckiej *soft power* na kontynencie.

Oprócz oficjalnych działań dyplomatycznych i humanitarnych Turcja zwiększa swoje zaangażowanie gospodarcze, oferując państwom afrykańskim współpracę

⁷ NTR TV, *About Us*, [online] <https://ntrtv.com.tr/about-us/>, 30 IX 2024.

⁸ S. Orakçı, *The Rise of Turkey in Africa*, AlJazeera. Centre for Studies, 9 I 2022, [online] <https://studies.aljazeera.net/en/analyses/rise-turkey-africa>, 30 IX 2024.

⁹ Ö.F. Doğan, *GÖRÜŞ – 3. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'nin ardından*, Anadolu Ajansı, 23 XII 2021, [online] <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-3-turkiye-afrika-ortaklik-zirvesinin-ardindan/2455641>, 30 IX 2024.

w dziedzinach infrastruktury, energetyki i edukacji. Tureckie firmy z powodzeniem realizują projekty infrastrukturalne, budując drogi, mosty i szpitale. Na poziomie edukacyjnym Turcja przyjmuje coraz więcej studentów z Afryki w ramach programów wymiany i stypendiów, co wzmacnia długotrwałe relacje międzypaństwowe. Dzięki tak rozbudowanej i wielopoziomowej współpracy Turcja zdobywa reputację jednego z głównych partnerów rozwojowych Afryki, co nie tylko wzmacnia jej polityczne wpływy, ale także przyczynia się do budowania stabilności gospodarczej na kontynencie.

ROLA EMINE ERDOĞAN W AFRYKAŃSKIEJ POLITYCE TURCJI

Pierwsza dama Turcji Emine Erdoğan od lat aktywnie angażuje się w projekty mające na celu poprawę sytuacji kobiet i dzieci oraz wspieranie międzynarodowych inicjatyw Turcji, które wzmacniają jej znaczenie na arenie międzynarodowej. Kwestie afrykańskie zajmują znaczące miejsce w działalności pierwszej damy, co ilustrują jej coroczne życzenia na Dzień Afryki, publikowane 25 maja w mediach społecznościowych. W 2023 r., składając życzenia z tej okazji, podkreśliła również, że to dzięki częstym wizytom na kontynencie afrykańskim poznała zupełnie inne oblicze Afryki, mianowicie bogactwo kulturowe tamtejszych narodów. Podkreśliła kwestie pojawiające się często w tureckiej narracji, odnoszące się do wielowiekowej niesprawiedliwości w stosunku do mieszkańców tego kontynentu¹⁰.

Emine Erdoğan jest autorką książki *Afrika Seyahatlerim* (tłum.: *Moje podróże po Afryce*), choć wiele osób wątpi, że to pierwsza dama napisała tę publikację. Emine Erdoğan opisuje w niej swoje wizyty w 23 krajach afrykańskich (w Algierii, Gwinei Równikowej, Etiopii, Dżibuti, Somalii, na Wybrzeżu Kości Słoniowej, w Ghanie, Nigerii, Gwinei, Ugandzie, Kenii, Tanzanii, Mozambiku, na Madagaskarze, w Sudanie, Czadzie, Tunezji, Mauretanii, Mali, RPA, Zambii, Gambii i Senegalu), które odbyła w latach 2014-2020. Książka, licząca 186 stron, została zaprezentowana przez pierwszą damę podczas Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, które odbyło się w dniach 19-22 września 2021 r. Promocja miała miejsce w nowojorskim Domu Tureckim (*Türk Evi*), gdzie Emine Erdoğan spotkała się z małżonkami przywódców państw i przedstawicielami organizacji międzynarodowych. Dla dodania książce walorów wizualnych do każdego rozdziału opisującego wspomnienia z jednego państwa dołączono zdjęcia. Warto podkreślić, że książka ukazała się nie tylko w języku tureckim, ale została również przetłumaczona na angielski, francuski, arabski i suahili, co pokazuje, do jakich odbiorców została ona skierowana i że miała zyskać międzynarodowy zasięg. Autorka bardzo starannie poprowadziła również narrację, w której podkreśliła, że swój stosunek do Afryki zmieniła po wizytach tam już jako żona prezydenta. Emine Erdoğan podkreśla w niej znaczenie społecznej sprawiedliwości, szczególnie w odniesieniu do sytuacji kobiet i dzieci w Afryce. Wspomina np. swoją wizytę

¹⁰ Oficjalne konto Emine Erdoğan na platformie „X”, post z 25 V 2023, [online] <https://x.com/emine-erdogan/status/1661657127214100480?s=61>, 30 IX 2024.

w Etiopii w 2015 r., podczas której zauważyła, że rękodzieło lokalnych kobiet było sprzedawane za minimalną kwotę (1 USD), by później osiągać wielokrotnie wyższe ceny w zachodnich butikach¹¹. Co ciekawe, ta sama narracja i przykłady pojawiły się również podczas otwarcia Afrykańskiego Domu Kultury w Ankarze. Według narracji samej pierwszej damy poruszyło to ją tak dogłębnie, że jeszcze podczas lotu powrotnego prezydenckim samolotem zapytała Mevlüta Çavuşoğlu, ówczesnego ministra spraw zagranicznych Republiki Turcji, czy nie można byłoby eksportować rękodzieła kobiet z państw afrykańskich przy wsparciu tureckich ambasad w tych krajach i sprzedawać na uczciwych warunkach. Emine przedstawiła siebie jako główną pomysłodawczynię, która razem z ministrem podjęła decyzję o przeznaczeniu starej rezydencji w Ankarze na Afrykański Targ Rzemiosła i Dom Kultury (*Afrika El Sanatları ve Kültür Evi*), który został otwarty 25 maja 2016 r., czyli w Dzień Afryki i stał się *głosem Afryki w Turcji*¹².

INICJATYWY NA RZECZ WSPIERANIA AFRYKAŃSKIEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I KULTURY

Afrykański Dom Kultury i Targ Rzemiosła (*Afrika El Sanatları ve Kültür Evi*) w Ankarze, otwarty przez Emine Erdoğan, stał się symbolem wsparcia Turcji dla afrykańskich kobiet. Prorządowa anglojęzyczna gazeta „Daily Sabah” zacytowała pierwszą damę, która miała powiedzieć podczas otwarcia, że *rękodzieło afrykańskich kobiet jest kupowane po niskich cenach i sprzedawane – szczególnie na Zachodnie – po znacznie wyższych*. Erdoğan zobowiązała się, że otworzony w Ankarze targ rzemiosła, zakończy ten proceder i będzie przekazywać dochody ze sprzedaży za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zagranicznych Republiki Turcji oraz organizacji pozarządowych¹³. W 2021 r. sprzedawano w nim wyroby z 18 państw afrykańskich i, według deklaracji, cały dochód trafia do kobiet, które wytworzyły sprzedawane rękodzieło¹⁴. Trudno potwierdzić informację dotyczącą przekazywania dochodów, ale w przedsięwzięciu z perspektywy Turcji najważniejszy jest wymiar wizerunkowy. Chodzi o przedstawienie Turcji jako państwa wspierającego rozwój Afryki, a Emine Erdoğan jako zaangażowanej pierwszej damy, której losy kobiet i dzieci w różnych mniej rozwiniętych częściach świata nie są obojętne. Jej miejsce w tym kontekście jest szczególne, gdyż została honorową przewodniczącą Stowarzyszenia Afrykańskiego Domu Kultury.

Dom Kultury jest także miejscem spotkań, gdzie pierwsza dama organizuje wydarzenia z małżonkami afrykańskich przywódców. We wrześniu 2023 r. Emine Erdoğan spotkała się tam z Antoinette Sassou Nguesso, żoną prezydenta Konga, z którą omawiała

¹¹ E. Erdoğan, *Afrika Seyahatlerim*, İstanbul 2021, s. 33.

¹² *Tamże*, s. 34, tłum. własne.

¹³ M. Aydoğan, *African Handicraft Market Opens in Ankara with Backing from First Lady Erdoğan*, „Daily Sabah” 2016, 26 V, [online] <https://www.dailysabah.com/life/2016/05/26/african-handicraft-market-opens-in-ankara-with-backing-from-first-lady-erdogan>, 30 IX 2024, tłum. własne.

¹⁴ *Afrika Evi, Hakkımızda*, [online] <https://afrikaevi.com/tr/hakkimizda/>, 30 IX 2024.

m.in. wspólne projekty na rzecz redukcji odpadów, podkreślając znaczenie inicjatyw gospodarczych wspierających ekonomiczną niezależność afrykańskich kobiet¹⁵.

Emine Erdoğan prowadzi przemyślane przedsięwzięcia wspierające turecką politykę, wykorzystując subtelne, miękkie narzędzia o charakterze emocjonalnym, które trafiają do szerszego odbiorcy. W narracji swojej książki podkreśla idee braterstwa oraz niekolonialnych intencji Turcji, co kontrastuje z historią kolonialną takich państw, jak Wielka Brytania czy Francja. Stanowi również przeciwagę dla postrzegania Stanów Zjednoczonych jako państwa udzielającego pomocy finansowej, ale nietraktującego państw nią objętych po partnersku. W budowaniu tego wizerunku skrzętnie pomija się dyskusję o tym, w jaki sposób można w kontekście różnych form kolonializmu oceniać Imperium Osmańskie. W ten sposób Ankara buduje wizerunek kraju, który nie ma zapędów dominacyjnych, ale działa jako niezależny, pełen empatii partner wobec państw afrykańskich. Podejście to jest zgodne z wypowiedziami prezydenta Erdoğan'a i oficjalną linią tureckiej polityki, która akcentuje, że Turcja może stanowić alternatywę dla Zachodu, oferując współpracę opartą na szacunku.

Jako pierwsza dama Emine Erdoğan może jednak pozwolić sobie na nieco inną, bardziej osobistą narrację niż jej mąż sprawujący urząd. W książce Emine opisuje Afrykę z emocjonalnej perspektywy, szczególnie uwrażliwiając czytelnika na los kobiet i dzieci. Jej historie to opowieści o niesprawiedliwości społecznej, kolonialnym wyzysku i bierności międzynarodowej wobec cierpienia. Przykładem jest jej pierwsza wizyta w Somalii w 2011 r. (gdzie była jeszcze jako żona premiera), którą wspomina jako doświadczenie zmieniające jej podejście do całego kontynentu. Zaznaczyła, że nie trzeba było tłumaczyć bólu matek, których dzieci umarły z głodu. Skonkludowała, że nikt, kto był na tej wizycie, nie wrócił już taki sam. Obraz głodujących matek i dzieci pozostawił ją pod tak silnym wrażeniem, że jeszcze w trakcie lotu powrotnego do Turcji postanowiono zorganizować koncert charytatywny na rzecz Somalii¹⁶. W swoich mediach społecznościowych Emine Erdoğan kontynuuje ten emocjonalny styl wypowiedzi, często posługując się językiem pełnym empatii i troski. Na przykład w jednym z wpisów na platformie „X” napisała o katastrofie powodziowej w Libii: *katastrofa powodziowa w Libii złamała nasze serca. [...] Niech Bóg zlituje się nad tymi, którzy stracili życie. [...] Nasze modlitwy są z Libią*¹⁷. Takie wyrażenia pojawiają się szczególnie w odniesieniu do krajów afrykańskich, gdzie Emine Erdoğan podkreśla braterstwo i solidarność z mieszkańcami tych regionów.

Pierwsza dama Turcji w swojej książce opisuje kolejną wizytę w Somalii, która odbyła się cztery lata po jej pierwszym pobycie. Podkreśla zmiany, jakie zaszły w tym czasie, szczególnie w infrastrukturze kraju, co miało poprawić codzienne życie jego obywateli. Te zmiany są szczególnie istotne z perspektywy Ankary, gdyż to dzięki tureckiej pomocy humanitarnej i rozwojowej były możliwe. Emine Erdoğan wraz z turecką delegacją

¹⁵ *First Ladies of Turkey, Republic of Congo Discuss Zero-Waste Project*, Radar Africa, 8 IX 2023, [online] <https://radarafrica.com/discover/first-ladies-of-turkiye-republic-of-congo-discuss-zero-waste-project/>, 30 IX 2024.

¹⁶ E. Erdoğan, *Afrika Seyahatlerim...*, s. 49.

¹⁷ Oficjalne konto Emine Erdoğan na platformie „X”, post z 12 IX 2023, [online] <https://x.com/emine-erdogan/status/1701466696958013891?s=61>, 30 IX 2024, tłum. własne.

wzięła udział w otwarciu lotniska oraz szpitala szkoleniowo-badawczego w Mogadiszu. Następnie uczestniczyła w ceremonii wręczenia dyplomów absolwentom Szkoły Pielegniarek i Pomocy Medycznej oraz spotkała się z sierotami uczęszczającymi do szkoły średniej, którą prowadzi fundacja podlegająca tureckiemu Dyktoriatowi do spraw Religii. W narracji książki Erdoğan unika bezpośrednich stwierdzeń, że to Turcja jest inicjatorem tych zmian, ale przedstawia wydarzenia tak, że łatwo domyślić się, iż to dzięki tureckiemu wsparciu możliwa była realizacja tych projektów. Styl opowieści pozwala czytelnikowi odbierać książkę bardziej jako podróżniczą refleksję niż jako materiał promocyjny tureckich działań na rzecz Afryki. Emine Erdoğan wspomina także o swoim podejściu do lokalnych tradycji podczas wizyt zagranicznych, zaznaczając, że stara się nosić ubrania wykonane z materiałów charakterystycznych dla danego kraju, kupując je od lokalnych rzemieślników. W ten sposób wyraża szacunek dla miejscowej ludności i wspiera lokalną gospodarkę¹⁸. Całkowity dochód ze sprzedaży jej książki przeznaczono na wsparcie Afrykańskiego Domu Kultury w Ankarze¹⁹, co Emine Erdoğan uzasadniła chęcią pomocy kobietom i dzieciom z Afryki.

Nie jest to jedyna książka dotycząca zagadnień afrykańskich, na promocję której wpływ miała pierwsza dama. W 2021 r. Afrykański Dom Kultury, wspólnie z Instytutem Yunusa Emre oraz Uniwersytetem Ankara Hacı Bayram Veli, opublikował książkę *Afrika Atasözleri 38 Dilde Yayimlandi* (tłum.: *Afrykańskie przysłowia w 38 językach*). Podczas uroczystej premiery w Bibliotece Prezydenckiej w Ankarze Emine Erdoğan podkreśliła, że afrykańskie kraje są dla Turcji *krewnymi*, którzy *zapukali do drzwi* i że Turcy darzą Afrykę sympatią, dostrzegając taką samą wzajemność²⁰. Książka ta, w założeniu pierwszej damy, ma na celu zbliżenie kultur obu regionów i poszerzenie zrozumienia między nimi.

Emine Erdoğan wykracza w swoich działaniach poza organizację wydarzeń w Ankarze, kierując swój przekaz również na arenę międzynarodową, zwłaszcza do krajów Globalnego Południa. Podczas corocznych wizyt w Nowym Jorku z okazji Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych organizuje w Domu Tureckim wydarzenia promujące zarówno turecką kulturę, jak i najważniejsze kierunki tureckiej polityki zagranicznej. We wrześniu 2024 r. Emine Erdoğan zainaugurowała wydarzenie pt. „Smaki Afryki: Festiwal Kultury, Kuchni i Przyjaźni”. Podczas przemówienia podkreśliła, że rozwój Afryki leży w interesie całego świata, a jego zaniebdanie byłoby ogromną stratą. Choć organizatorzy liczyli na szeroką reprezentację małżonków przywódców państw, obecni byli jedynie współmałżonkowie przywódców z Kosowa, Mauritiusu, Fidżi, Irlandii, Botswany, Estonii, Nigerii, Bułgarii, Surinamu, Gabonu, Gambii, Seszeli, Kirgistanu, Gwatemali oraz przewodniczący Rady

¹⁸ Y.N. Gündoğmuş, *Emine Erdoğan, 'Afrika Seyahatlerim' kitabının tanıtımını BM'de 'First Lady'lere yapacak*, Anadolu Ajansı, 19 IX 2021, [online] <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/emine-erdogan-afrika-seyahatlerim-kitabinin-tanitimini-bmde-first-ladylere-yapacak/2368622>, 30 IX 2024.

¹⁹ *Emine Erdoğan, "Afrika Seyahatlerim" adlı ilk kitabının tanıtımını New York'ta yaptı*, T.C. Cumhurbaşkanlığı, 21 IX 2021, [on-line] <https://tccb.gov.tr/haberler/410/130606/emine-erdogan-afrika-seyahatlerim-adli-ilk-kitabinin-tanitimini-new-york-ta-yapti>, 30 IX 2024.

²⁰ *Afrika Atasözleri 38 Dilde Yayimlandi*, Yunus Emre Enstitüsü, 23 I 2021, [online] <https://www.yec.org.tr/tr/haber/afrika-atasozleri-38-dilde-yayimlandi>, 30 IX 2024, tłum. własne.

Europejskiej²¹. Podczas wydarzenia zaprezentowano nowe, rozszerzone wydanie książki *Afrika Yemek Kültürü* (tłum.: *Kuchnia afrykańska*), zawierającej ponad 100 przepisów z pięciu regionów Afryki. Przepisy zostały wybrane przez żony afrykańskich dyplomatów akredytowanych w Ankarze, a publikacja powstała we współpracy Afrykańskiego Domu Kultury i Pałacu Prezydenckiego. Podczas prezentacji Emine Erdoğan nawiązała do osmańskiego dziedzictwa, wskazując na wpływ osmańskich technik kulinarnych na afrykańskie kuchnie. Wypowiedzi prezydenta Erdoğan oraz samej pierwszej damy na temat Imperium Osmańskiego w kontekście Afryki są starannie przemyślane i sformułowane w sposób, który pozwala Turcji podkreślać swoje niekolonialne dziedzictwo²². Jednocześnie warto zauważyć, że tureckie zainteresowanie Afryką pojawiło się w momencie, gdy w polityce zagranicznej Turcji zaczynają dominować elementy neo-osmanizmu, zgodne z założeniami odbudowy strefy wpływów na obszarach niegdysiejszego Imperium Osmańskiego²³. Same tylko przedsięwzięcia kulturalne wskazują, że pierwsza dama prowadzi inicjatywy wspierające wizerunek Turcji jako kraju gotowego do konstruktywnej współpracy i dialogu z Globalnym Południem, dzięki czemu rośnie jej popularność w międzynarodowych kręgach politycznych i społecznych.

Projekty realizowane pod patronatem pierwszej damy Turcji Emine Erdoğan znacząco rozszerzyły swój zasięg międzynarodowy. Nawet jeśli nie były bezpośrednio związane z poszczególnymi państwami afrykańskimi, to ich przekaz i cele kierowane były właśnie do krajów tego regionu. Dzięki temu przedsięwzięciu nie tylko zwiększały prestiż Turcji na arenie międzynarodowej, ale również promowały wizerunek Emine Erdoğan jako globalnej orędowniczki inicjatyw na rzecz wspólnego dobra. Pierwsza dama Turcji staje na czele projektów, które mają podkreślić zaangażowanie Ankary w działania prospołeczne i proekologiczne. Przykładem takiej inicjatywy jest projekt „Sıfır Atık” („Zero Waste”), który zainicjowano w 2017 r. pod jej patronatem. Projekt ten, wzorowany na rozwiązaniach znanych w wielu krajach zachodnich, skupia się na ograniczaniu ilości odpadów, ich segregacji, przetwarzaniu i wprowadzeniu systemu obiegu zamkniętego²⁴. Chociaż taka polityka nie jest nowością w Europie, to projekt „Zero Waste” wzbudził zainteresowanie na arenie międzynarodowej i szybko zyskał wsparcie ONZ.

We wrześniu 2022 r. pierwsza dama Emine Erdoğan podpisała z sekretarzem generalnym ONZ António Guterresem deklarację dobrej woli mającą na celu promowanie idei „Zero Waste” w wymiarze globalnym²⁵. Emine Erdoğan objęła przewodnictwo nad

²¹ *Emine Erdoğan Honors Africa's Unique Flavors, Heritage in New York*, „Daily Sabah” 2024, 25 IX, [online] <https://www.dailysabah.com/turkiye/emine-erdogan-honors-africas-unique-flavors-heritage-in-new-york/news>, 30 IX 2024.

²² *Turkey Has No Stain of Colonialism in Its History*, T.C. Cumhurbaşkanlığı, 12 VI 2016, [online] <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/44358/turkey-has-no-stain-of-colonialism-in-its-history>, 30 IX 2024.

²³ Więcej o neoosmanizmie w tureckiej polityce zagranicznej: K. Wasilewski, *Sen o potędze. Neoosmanizm w polityce zagranicznej Republiki Turcji*, Warszawa 2023.

²⁴ Sıfır Atık Projesi, [online] <https://sifiratik.gov.tr/SistemKurulumu/okullar-icin>, 30 IX 2024.

²⁵ *First Lady Emine Erdoğan and Antonio Guterres Signed a Goodwill Statement for the “Zero Waste Project”*, Ministry Of Environment, Urbanization And Climate Change Republic of Türkiye, 20 IX 2022,

inicjatywą, a Zgromadzenie Ogólne ONZ ogłosiło dzień 30 marca Międzynarodowym Dniem Zero Waste. Podczas uroczystości inauguracyjnej, która odbyła się w siedzibie ONZ, pierwsza dama wygłosiła przemówienie, podkreślając konieczność przejścia na „zieloną gospodarkę” i wprowadzenia gospodarki zamkniętego obiegu zasobów²⁶. Ceremonia podpisania deklaracji, zorganizowana w nowojorskim Domu Tureckim, była okazją do zaznaczenia, że Turcja staje się liderem walki z odpadami. Pierwszą głową państwa, która podpisała *Globalne zobowiązanie na rzecz zero odpadów dla świata, naszego wspólnego domu* (ang. *Global Commitment to Zero Waste for the World, Our Common Home*) był prezydent Turcji Recep Tayyip Erdoğan²⁷. W kolejnych latach Emine Erdoğan zachęcała pierwsze damy innych krajów do dołączania do projektu, a we wrześniu 2024 r. pierwsza dama Nigerii dołączyła do niego, podpisując *Deklarację dobrej woli Zero Waste* w Domu Tureckim. Projekt ten jest strategicznie ukierunkowany na kraje afrykańskie, co wpisuje się w dążenia Turcji do pogłębiania relacji z państwami Globalnego Południa.

Aktywność Emine Erdoğan przekłada się również na jej rosnącą popularność i rolę wśród współmałżonek przywódców afrykańskich. Często zapraszana jest na międzynarodowe fora organizowane przez inne pierwsze damy, gdzie zabiera głos w ważnych debatach. Przykładem jest jej udział w debacie zorganizowanej z okazji Międzynarodowego Dnia Zapobiegania Przemocy wobec Dzieci, której inicjatorką była pierwsza dama Sierra Leone, Fatima Maada Bio, podczas 78. Zgromadzenia Ogólnego ONZ²⁸. To zaproszenie miało szczególne znaczenie, jako że Fatima Maada Bio, znana ze swojego wsparcia dla idei panafrkańskiej oraz działań na rzecz wzmacniania pozycji kobiet, wyraziła w ten sposób uznanie dla Emine Erdoğan jako promotorki międzynarodowych projektów społecznych i równych praw kobiet. Wystąpienie Emine Erdoğan ukazało zbieżność wartości, jakie obie pierwsze damy reprezentują, umacniając tym samym współpracę Turcji z afrykańskimi liderami społecznymi oraz wzmacniając jej pozycję jako państwa, które angażuje się w rozwój społeczny i wsparcie humanitarne na poziomie międzynarodowym.

PODSUMOWANIE

Rola pierwszej damy w polityce państwa zazwyczaj ogranicza się do funkcji reprezentacyjnych, a w polityce zagranicznej sprowadza się głównie do kurtuazyjnych spotkań z innymi małżonkami przywódców lub okazjonalnych spotkań z rodakami

[online] <https://ab.csb.gov.tr/en/first-lady-emine-erdogan-and-antonio-guterres-signed-a-goodwill-statement-for-the-zero-waste-project-news-278771>, 30 IX 2024.

²⁶ United Nations Türkiye, *Zero Waste Day: Inspiration from Türkiye*, 31 III 2022, [online] <https://turkiye.un.org/en/225744-zero-waste-day-inspiration-turkiye>, 30 IX 2024.

²⁷ *President Erdoğan Signs 'Global Commitment to Zero Waste for the World, Our Common Home' in New York*, T.C. Cumhurbaşkanlığı, 18 IX 2023, [online] <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/149488/president-erdogan-signs-declaration-of-goodwill-for-global-commitment-to-zero-waste-for-the-world-our-common-home-in-new-york>, 30 IX 2024.

²⁸ *Emine Erdoğan'dan dünyaya "çocuğa yönelik şiddetin engellenmesi" çağrısı*, „Türk Haber” 2023, 20 IX, [online] <https://www.trthaber.com/haber/gundem/emine-erdogandan-dunyaya-cocuga-yonelik-siddetin-engellenmesi-cagrisi-796927.html>, 30 IX 2024.

za granicą. Niekiedy bywa jednak zupełnie inaczej – tak jest w przypadku pierwszej damy Turcji Emine Erdoğan. Od początku kariery politycznej swojego męża aktywnie wspiera jego działania, realizując inicjatywy społeczne o szerokim zasięgu. Emine Erdoğan zręcznie wykorzystuje tematy istotne dla tureckiej polityki, w tym kwestie związane z obecnością Turcji w Afryce, które umiejętnie łączy z kwestiami praw kobiet, edukacji i rozwoju społecznego. W swoich wystąpieniach wielokrotnie podkreśla, że jako kobieta, żona i matka solidaryzuje się z kobietami w Afryce, które doświadczyły cierpienia i niesprawiedliwości, co nadaje jej inicjatywom autentyczności i osobistego wymiaru.

Turcja konsekwentnie buduje swój wizerunek jako kraju, który nie ma kolonialnych ambicji i traktuje państwa afrykańskie „po bratersku”, przedstawiając się jako alternatywa dla Zachodu, ale także dla krajów takich jak Chiny czy Rosja. Narracja Emine Erdoğan, szczególnie w kontekście Afrykańskiego Domu Kultury, w którym sprzedawane jest rękodzieło tworzone przez afrykańskie kobiety, wpisuje się w ten przekaz. Zyski ze sprzedaży wspierają lokalne twórczynie, co wzmacnia wizerunek Turcji jako państwa pomagającego wykluczonym społecznościom. Podobny wymiar ma przekazanie dochodów ze sprzedaży jej książki na pomoc dzieciom i kobietom w Afryce. W ten sposób Erdoğan umacnia wizerunek Turcji jako kraju, który nie dąży do wykorzystywania słabszych, ale zabiega o nadanie im głosu i zwiększenie ich obecności na arenie międzynarodowej. Zbieżność tego przekazu z polityką jej męża Recepta Tayyipa Erdoğan sprawia, że wiele państw afrykańskich w zamian okazuje Turcji wsparcie w inicjatywach dyplomatycznych i gospodarczych, co wzmacnia strategiczne relacje między Ankarą a kontynentem afrykańskim. Emine Erdoğan, podobnie jak jej mąż, zdobywa uznanie jako ceniony gość swoich afrykańskich odpowiedników, a kolejne projekty, takie jak przewodnictwo nad inicjatywą „Zero Waste”, wskazują na rosnący wpływ polityczny pierwszej damy i jej zaangażowanie w promocję tureckiej polityki zagranicznej. Projekt „Zero Waste”, w większym stopniu skierowany do państw Globalnego Południa, obejmuje takie kwestie, jak redukcja odpadów i gospodarka obiegu zamkniętego, które są już standardem w wielu krajach Unii Europejskiej. W ten sposób Turcja promuje siebie jako lidera zmian ekologicznych i ochrony środowiska w krajach rozwijających się, a pierwsza dama pełni rolę ambasadorki tych działań na arenie międzynarodowej. Co istotne, poprzez patronat nad projektami globalnymi Emine Erdoğan dodatkowo wzmacnia prestiż Turcji i zdobywa zaufanie międzynarodowe.

Podsumowując, zaangażowanie Emine Erdoğan w realizację tureckich celów strategicznych oraz kierunków polityki zagranicznej stanowi przykład, jak pierwsza dama może skutecznie pełnić swoją rolę na arenie międzynarodowej. Jej działalność wykracza poza tradycyjne obowiązki reprezentacyjne, łącząc działania dyplomatyczne z inicjatywami o realnym znaczeniu społecznym i ekologicznym, co wzmacnia wpływy Turcji w regionach kluczowych dla jej polityki, takich jak Afryka i Globalne Południe. Dzięki temu Emine Erdoğan stała się jednym z filarów tureckiej *soft power*, a jej aktywność społeczna i charytatywna jest spójna z długofalową strategią dyplomatyczną Turcji, zyskując przy tym uznanie międzynarodowych liderów.

BIBLIOGRAFIA

- Afrika Atasözleri 38 Dilde Yayımlandı*, Yunus Emre Enstitüsü, 23 I 2021, [online] <https://www.yee.org.tr/tr/haber/afrika-atasozleri-38-dilde-yayimlandi>.
- Afrika Evi, *Hakkımızda*, [online] <https://afrikaevi.com/tr/hakkimizda/>.
- Aydoğan M., *African Handicraft Market Opens in Ankara with Backing from First Lady Erdoğan*, „Daily Sabah” 2016, 26 V, [online] <https://www.dailysabah.com/life/2016/05/26/african-handicraft-market-opens-in-ankara-with-backing-from-first-lady-erdogan>.
- Çelik M.M., *Zulümle Mücadeleyi Cinsiyet Değil, Şahsiyet Meselesine Dönüştüren Yazar: Şule Yüksel Şenler*, “Independent Türkçe” 2020, 28 VIII [online] <https://www.indytrk.com/node/234901/k%C3%BClt%C3%BCr/zul%C3%BCmler-m%C3%BCcadeleyi-cinsiyet-de%C4%9Fil-%C5%9Fahsiyet-meselesine-d%C3%B6n%C3%BCt%C5%9Fur%C3%BCn-yazar-%C5%9Fule>.
- Doğan Ö.F., *GÖRÜŞ – 3. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi’nin ardından*, Anadolu Ajansı, 23 XII 2021, [online] <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-3-turkiye-afrika-ortaklik-zirvesinin-ardindan/2455641>.
- Emine Erdoğan Honors Africa’s Unique Flavors, *Heritage in New York*, „Daily Sabah” 2024, 25 IX, [online] <https://www.dailysabah.com/turkiye/emine-erdogan-honors-africas-unique-flavors-heritage-in-new-york/news>.
- Emine Erdoğan, *“Afrika Seyahatlerim” adlı ilk kitabının tanıtımını New York’ta yaptı*, T.C. Cumhurbaşkanlığı, 21 IX 2021, [online] <https://tccb.gov.tr/haberler/410/130606/emine-erdogan-afrika-seyahatlerim-adli-ilk-kitabinin-tanitimini-new-york-ta-yapti>.
- Emine Erdoğan’dan dünyaya “çocuğa yönelik şiddetin engellenmesi” çağrısı, „Türk Haber”, 2023, 20 IX, [online] <https://www.trthaber.com/haber/gundem/emine-erdogandan-dunyaya-cocuga-yonelik-siddetin-engellenmesi-cagrisi-796927.html>.
- Erdoğan E., *Afrika Seyahatlerim*, İstanbul 2021.
- First Ladies of Turkey, Republic of Congo Discuss Zero-Waste Project*, Radar Africa, 8 IX 2023, [online] <https://radarafrica.com/discover/first-ladies-of-turkiye-republic-of-congo-discuss-zero-waste-project/>.
- First Lady Emine Erdoğan and Antonio Guterres Signed a Goodwill Statement for the “Zero Waste Project”*, Ministry Of Environment, Urbanization And Climate Change Republic of Türkiye, 20 IX 2022, [online] <https://ab.csb.gov.tr/en/first-lady-emine-erdogan-and-antonio-guterres-signed-a-goodwill-statement-for-the-zero-waste-project-news-278771>.
- Gündoğmuş Y.N., *Emine Erdoğan, ‘Afrika Seyahatlerim’ kitabının tanıtımını BM’de ‘First Lady’lere yapacak*, Anadolu Ajansı, 19 IX 2021, [online] <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/emine-erdogan-afrika-seyahatlerim-kitabinin-tanitimini-bmde-first-ladylere-yapacak/2368622>.
- NTR TV, *About Us*, [online] <https://ntrtv.com.tr/about-us/>.
- Oficjalne konto Emine Erdoğan na platformie „X”, post z 25 V 2023, [online] <https://x.com/emineerdogan/status/1661657127214100480?s=61>.
- Oficjalne konto Emine Erdoğan na platformie „X”, post z 12 IX 2023, [online] <https://x.com/emineerdogan/status/1701466696958013891?s=61>.

- Orakçı S., *The Rise of Turkey in Africa*, AlJazeera. Centre for Studies, 9 I 2022, [online] <https://studies.aljazeera.net/en/analyses/rise-turkey-africa>.
- Orłowski T., *Protokół dyplomatyczny. Ceremonial i etykieta*. Warszawa 2010.
- President Erdoğan signs 'Global Commitment to Zero Waste for the World, Our Common Home' in New York*, T.C. Cumhurbaşkanlığı, 18 IX 2023, [online] <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/149488/president-erdogan-signs-declaration-of-goodwill-for-global-commitment-to-zero-waste-for-the-world-our-common-home-in-new-york>.
- Presidency of The Republic of Turkey*, T.C. Cumhurbaşkanlığı, [online] <https://www.tccb.gov.tr/en/emineerdogan/biography/>.
- Rakipoğlu Z., *Emine Erdoğan ile "first lady"lerden Filistin için dünyaya ortak çağrı*. Anadolu Ajansı, 15 XI 2023, [online] <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/emine-erdogan-ile-first-ladylerden-filistin-icin-dunyaya-ortak-cagri/3054635>.
- Sıfır Atık Projesi, [online] <https://sifiratik.gov.tr/SistemKurulumu/okullar-icin>.
- Turkish First Lady Advances Action Plans after 'One Heart for Palestine' Summit*, Anadolu Ajansı, 5 XII 2023, [online] <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/turkish-first-lady-advances-action-plans-after-one-heart-for-palestine-summit/3073762>.
- Türkiye-Africa Relations*, Ministry of Foreign Affairs Republic of Türkiye, [online] <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-africa-relations.en.mfa>.
- Turkey Has No Stain of Colonialism in Its History*, T.C. Cumhurbaşkanlığı, 12 VI 2016, [online] <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/44358/turkey-has-no-stain-of-colonialism-in-its-history>.
- United Nations Türkiye, *Zero Waste Day: Inspiration from Türkiye*, 31 III 2022, [online] <https://turkiye.un.org/en/225744-zero-waste-day-inspiration-turkiye>.
- Wasilewski K., *Sen o potędze. Neoosmanizm w polityce zagranicznej Republiki Turcji*, Warszawa 2023.

Karolina Wanda OLSZOWSKA – doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, turkolożka. Pracuje jako asystentka badawcza w Katedrze Stosunków Międzynarodowych i Polityki Zagranicznej w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Do głównych obszarów jej zainteresowań badawczych należą historia Republiki Turcji podczas II wojny światowej i zimnej wojny, a także współczesna polityka Turcji. Kierowniczka projektu Narodowego Centrum Nauki „Preludium 16. Stosunki turecko-amerykańskie i turecko-sowieckie w latach 1945-1952”, „Opus 27” pt. „Dyplomacja w cieniu wojny. Relacje polsko-tureckie 1939-1945” oraz koordynatorka projektu Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP „Dyplomacja Publiczna 2024-2025 – dezinformacja” obejmującego badanie wpływu rosyjskiej dezinformacji na kształtowanie obrazu Polski na Bliskim Wschodzie. Autorka książki *Stosunki turecko-amerykańskie i turecko-sowieckie w latach 1945-1952* (Kraków 2023).